

نگاهی به برنامه های محیط زیست سازمان ملل متحد

یکی از فرایندهای رشد و توسعه در تعامل با طبیعت و محیط زیست، رشد جمعیت و جوامع بشری است. این که بشر از چه زمانی دقیقاً پا به عرصه گیتی نهاده مورد بحث می باشد نرخ رشد جمعیت و تأثیر آن بر ساختار سنی جمعیتی تبعات اقتصادی بسیار مهمی دارد که از دیرباز مورد توجه اندیشمندان و سیاستمداران (سیاست‌گذاران) بوده است. واقعیت این است که مباحث جمعیتی و نگرانی‌های مربوط به آن همانند مسائل زیست‌محیطی موضوعات جدیدی هستند که عمدتاً در نیمه دوم قرن بیستم به طور جدی مطرح شدند محیط زیست طبق تعریف متن حقوقی شورای جامعه اقتصادی اروپا (۲۷ ژوئن ۱۹۶۷) شامل آب، هوا، خاک، عوامل درونی و بیرونی مربوط به حیات هر موجود زنده است. بحران محیط زیست که امروزه به یک مسأله جدی و قابل تأمل بدل شده، حاصل دخالت و بهره‌وری نامعقول انسان از طبیعت پیرامون خود است که آن گستردگی و اهمیت موضوع، توجه دانشمندان را برای نجات آن برانگیخته است بنابراین توجه و حفظ محیط زیست در زندگی بشر یکی از مهمترین معضلاتی است که جهان امروز با آن مواجه است و آگاهی نسبت به اهمیت محیط زیست سالم و پاک برای زندگی بهتر و سالم‌تر رو به افزایش است. در حالی که اکنون بشریت نسبت به آلودگی محیط پیرامون خود ابراز نگرانی می‌کند و در پی یافتن راه‌حلهایی برای مبارزه با این معضل برآمده است که این مهم به عناوین مختلف در اسناد بین‌المللی منعکس گردیده است که یکی از مهمترین این اسناد و راهکارها برنامه ملل متحد در خصوص حفظ محیط زیست می باشد. در مجموع می‌توان گفت، محیط زیست سالم موهبتی خداوندی است که از کلیه موجودات، منابع و عوامل و عناصری که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد به وجود می‌آید و امکان زندگی و حیات را برای تمام موجودات زنده فراهم می‌کند.

نخستین کنفرانس جهانی سازمان ملل متحد درباره انسان و محیط زیست معروف به «کنوانسیون استکهلم» توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۲ در سوئد جنبه عینی پیدا کرد. این کنفرانس از ۵ تا ۱۶ ژوئن ۱۹۷۲ در استکهلم (پایتخت سوئد) برگزار شد. بر اساس این کنفرانس، موضوعات بین‌المللی مربوط به حفاظت و بهبود محیط زیست می‌بایست با روح همکاری و بر پایه مساوات به وسیله تمام کشورها، کوچک و بزرگ، مورد بررسی قرار گیرند.

اجلاس دیگری در شهر ریودوژانیرو برزیل در جهت همکاری‌های بین‌المللی، در سال ۱۹۹۲ معروف به «اجلاس زمین» با شرکت هیئت‌های نمایندگی از ۸۰ کشور جهان تشکیل شد. هدف اصلی این اجلاس رسیدن به توسعه پایدار در زمینه‌های حفاظت از جو زمین، مبارزه با نابودی جنگل‌ها، نابودی خاک و بیابان‌زدایی، پیشگیری از آلودگی آب و هوا و حمایت از مدیریت بی‌خطر مواد سمی زائد بود. در این اجلاس بیانیه‌ای با عنوان بیانیه ریو در ۲۷ اصل به تصویب رسید. پس از برگزاری کنفرانس سران زمین در ریودوژانیروی برزیل در ۱۹۹۲، رویکردهای جدیدی برای حفاظت از محیط‌زیست و استفاده عقلایی از منابع طبیعی و محیط‌زیستی در چارچوب علم اقتصاد

مطرح شد و به منزله مهم‌ترین ابزارهای سیاست‌گذاری و اقتصادی برای بهره‌برداری اصولی از منابع کره زمین مورد توجه قرار گرفت و در حال حاضر استفاده‌های گسترده‌ای در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مرتبط با محیط‌زیست دارد.

برنامه ملل متحد برای حفاظت از محیط زیست، به عنوان نگهبان و حافظ محیط زیست جهان، درنایروبی - کنیا (کشوری که بهترین و غنی‌ترین تنوع زیستی جهان را داراست) استقرار یافت. این برنامه دفتری طراحی شده در سیستم سازمان ملل است که وظیفه آن توجه به مسائل و مشکلات محیط زیستی در دو سطح جهانی و منطقه‌ای است. برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد (UNEP) بعد از کنفرانس سال ۱۹۷۲ استکهلم در مورد محیط زیست انسان، به عنوان یک ارگان نیمه مستقل فرعی سازمان ملل متحد تأسیس شده است تا وضعیت محیط زیست جهانی و اثرات سیاستها و تدابیر زیست‌محیطی ملی و بین‌المللی را تحت نظر داشته باشد. یونپ نهادی است که مدافع استفاده محتاطانه از محیط زیست و توسعه پایدار می‌باشد. یونپ برای تحقق اهداف خود ضمن همکاری با ارکان ملل متحد، سازمان‌های بین‌المللی، دولتها، سازمانهای غیر دولتی، بخش‌های خصوصی و جامعه مدنی اعمالی را نیز انجام می‌دهد

با تشخیص لزوم اقدام فوری، جامعه بین‌المللی مسئله ضایعات خطرناک را در دستور کار خود قرار داد. در ماه می ۱۹۸۱ یونپ در نوزدهمین نشست شورای حکام، اجلاس ویژه‌ای از مقامات ارشد رسمی دولتی متخصص در حقوق محیط زیست را بر ای مشخص کردن موضوعات جهت همکاری منطقه‌ای و جهانی تهیه و تکمیل قوانین زیست‌محیطی در مونته ویدئو اورگوئه از ۲۸ اکتبر تا ۶ نوامبر ۱۹۸۱ تشکیل داد. شورای حکام یونپ، انتقال ضایعات خطرناک را به عنوان یک مسئله مهم زیست محیطی متذکر شد.

کنوانسیون بازل در ۲۲ مارس ۱۹۸۹ توسط UNEP در بازل، سوئیس به تصویب کشورهای عضو رسید و در ۵ مه ۱۹۹۲ لازم‌الاجرائی شد و مرجع نگهدارنده اسناد این کنفرانس، دبیر کل سازمان ملل متحد است. بر اساس کنوانسیون بازل که درباره کنترل انتقالات برون مرزی مواد زاید زیان بخش و دفع آنها است، به این موارد اشاره می‌کند: با اعتقاد به اینکه محافظت از سلامت انسان و محیط زیست از طریق کنترل شدید در مقابل اثرات زیانباری که ممکن است از ایجاد و اداره زباله‌های مضر و سایر انواع زباله حادث شود، همچنین از آنجا که افزایش اعمال قوانین و مقررات زیست محیطی در کشورهای صنعتی موجب افزایش هزینه‌های امحاء پسماندهای خطرناک ناشی از صنایع مختلف گردید، بر این اساس هدف کنوانسیون، الزام دولتهای عضو به کاهش حجم نقل و انتقال برون مرزی مواد زائد موضوع کنوانسیون و ایجاد این مواد در حد بی ضرر به محیط زیست و اعمال مدیریت مناسب و موثر نسبت به نقل و انتقال و دفع مواد خطرناک است.

با آگاهی از تأثیر زیانبار برخی از مواد شیمیایی و سموم دفع آفات خطرناک در تجارت بین‌الملل بر محیط‌زیست و سلامت آلودگی‌های مواد شیمیایی خطرناک و آفت کشها، جامعه بین‌المللی همچون UNEP را بر آن داشت تا با وضع قوانینی جدید از اثرات سوء مواد بر سلامت محیط زیست و انسان بکاهد که نهایتاً در سال ۱۹۹۸ سند

الزام آور قانونی کنوانسیون آیین اعلام رضایت قبلی برای مواد شیمیایی و آفت‌کش‌های خطرناک خاص در تجارت بین‌المللی (روتردام) نوشته شد. هدف این کنوانسیون ارتقای مسئولیت مشترک و تلاش‌های مبتنی بر همکاری بین اعضا در تجارت بین‌المللی برخی مواد شیمیایی خطرناک به منظور حفظ سلامت انسان و محیط‌زیست از آسیب‌های بالقوه و مساعدت در جهت استفاده سازگار با محیط‌زیست آنها می‌باشد که از طریق تسهیل نمودن تبادل اطلاعات در خصوص ویژگی‌های مواد شیمیایی با پیش‌بینی فرآیند تصمیم‌گیری ملی در رابطه با واردات و صادرات آنها و اعلام این تصمیمات به اعضا انجام می‌شود.

رهیافت راهبردی مدیریت بین‌المللی مواد شیمیایی یا سایکم که از موضوعات مرتبط با ایمنی شیمیایی می‌باشد از سال ۱۹۹۵ و در پی تشکیل مجمع بین‌الدولی ایمنی شیمیایی، در نشست‌های رسمی بین‌المللی طرح و بر اساس تصمیم سران کشورها در سال ۲۰۰۲ در ژوهانسبورگ تقویت گردید. بر اساس تعهدات بین‌المللی، کشورها باید مدیریت کامل مواد شیمیایی در سرتاسر چرخه حیات و تا همچنین ضایعات خطرناک را محقق سازند به طوریکه تا سال ۲۰۲۰ میلادی فلزاتی با به کارگیری آیین کارهای شفاف و علمی مدیریت ریسک و در نظر گرفتن رویکردی محتاطانه، مواد شیمیایی به گونه‌ای تولید و مصرف شوند که اثرات آنها برای سلامت انسان و محیط زیست به حداقل رسد، مانند جیوه و... از چرخه حذف شوند یا استفاده از آنها کاهش یابد.

بدون داشتن محیطی سالم و امن، ادامه زندگی برای انسان‌ها دشوار و بر کیفیت زندگی آنها در تمامی شئون تأثیرات منفی می‌گذارد. این امر اراده‌ای عظیم در سطح جهانی و حتی ملی را می‌طلبد. بر این اساس، برنامه محیط زیست سازمان ملل، نقشی کلیدی و جهانی در تضمین فعالیتهای زیست‌محیطی ایفا می‌کند. برنامه محیط زیست سازمان ملل که دفتری طراحی شده از سوی سازمان ملل است، اهداف خود را تشویق و هدایت به مشارکت در امر توجه به محیط زیست قرار داده است. بر این اساس، برنامه محیط زیست سازمان ملل، توانسته معاهدات و توافقنامه‌هایی را در جهت همکاری‌های بین‌المللی در بین دولتهای مختلف ایجاد نماید.

علیرضا صفاری - کارشناس برنامه ریزی و توسعه سازمان مدیریت پسماند شهرداری قزوین

برگرفته از مقاله همکاری بین‌المللی در راستای حفاظت از محیط زیست نوشته الهام پهلوانی